

עלון האגודה

האגודה לטיפוח חברה ותרבות, מורשת יהודי תימן מיסודו של עובדיה בן-שלום

עובדיה בן שלום
ד"ר יגאל-נשיך
מייסד האגודה

חברים המבקשים לקבל את העלון בדואר על מנת להפיץ את העלון במקום מגוריהם יכולים לפנות אלינו בטלפון או בדוא"ל

דבר יו"ר האגודה

ד"ר יגאל בן שלום

ואבי לי [...] הקשר בין אב לבן או בת הוא קשר מחייב ללא אפשרות בחירה. אולם יצירת מערכת ידידות, אהבה והערכה עם קרובי משפחה שאינם באותו בית, או עם חבר או חברה היא מערכת רצונית, הבאה מבחירה. כך גם בחירה במסלול חיים והשתתפות במעגלים שונים של הקהילה בה אנו חיים. לנו ניתנת הבחירה האם להמשיך מסורת אבות, מנהגים, תפילות, שירים, סיפורים, מדרשים, מלאכות, בצד או בשילוב מסלול החיים בו בחרנו.

האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר מאפשרת לכל החפץ בכך להיות שותף לשמירת המסורות עליהם גדלו אבותינו. אנו עושים זאת באמצעות מכון המחקר שליד האגודה, ימי עיון ושבתות תרבות, סמינרים בינלאומיים, חלוקת מלגות לעידוד לימודים באופן כללי ועידוד מחקרים בתחום תרבות יהודי תימן.

חודש אלול, החודש האחרון לחודשי השנה, הוא חודש של חשבון נפש, מבט לאחור וסיכום מעשינו, הישגינו ו/או אכזבותינו במהלך השנה שחלפה. אני שמח לציין כי במהלך השנה החולפת קיימה האגודה ברחבי הארץ למעלה מ-140 אירועים שונים שכל מטרתם הגשמת חזון האגודה והמטרות שהציבה לעצה בתחום מסורת יהודי תימן והנגשתה לרבים..

אני כותב שורות אלה ביום ששי ט"ו באב תשע"ט, 16/8/2019. אתמול התקיים הכנס המסורתי לזכרו של אבא מורי עובדיה בן שלום במלאת חמש עשרה שנים ללכתו. נושא הכנס היה מנהיגות. הדוברים כולם ציינו את מנהיגותו הטבעית והכריזמה של אבא מורי. תא"ל (מיל) אביגדור קהלני, גיבור ישראל, תא"ל (מיל) שלום בן משה, ראש העיר ראש העין ותא"ל (מיל) רונן שמחי, טייס קרב ומפקד מוערך בחיל האוויר. כולם הביאו מניסיונם הרב בנושא זה, העלו תובנות חשובות ונתנו השראה לדור הצעיר. באולם נכחו מאות חברי אגודה, סטודנטים מקבלי מלגה, בני משפחותיהם ואורחים מרחבי הארץ.

ומה הקשר לחודש אלול? אבא מורי עובדיה בן שלום נוהג היה לשיר שירים שאהב, הן ממקורות השירה של יהודי תימן, הן שירים שנוצרו בישראל. אחד השירים שנהג להשמיע הוא השיר:

"אני לדודי ודודי לי". מלים אלה נוהגים לייחס לחודש אלול (ג"ת). מדוע מייחסים קרבה משפחתית בין דוד לאחיין דווקא בהקשר של חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות. או בפרשנות אחרת למילה דוד, מדוע מייחסים לחודש אלול את קשר האהבה, "אהבת דוד" כלשון המשורר. הרי ניתן היה לייחס לראשי התיבות אלו גם רעיונות אחרים כמו אני לאבי

המלך בשדה – זמן התקרבות ודבקות בקב"ה
עותניאל מנצור

למה הימים בחודש אלול הם כימות החול ואינם יו"ט כמו שבתות ויו"ט שבהם התגלות אלוקות?

ענייניו של יום-טוב הוא שאז מאיר גילוי אלוקות שלא כדרך הרגיל. אם-כן מדוע ימי אלול, בהם מאירה הארת י"ג מידות הרחמים, דרגה אלוקית גבוהה שמאירה רק ביום-הכיפורים, "אחת בשנה", אינם ימים טובים?

משל שהאדמו"ר הזקן מביא כדי לענות על שאלה זו היא ממלך בשר-ודם.

1. יש את המלך כפי שהוא בהיכל מלכותו,
2. יש את המלך כפי שהוא מופיע בשדה, ש"אז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם".

אם-כן מה יוצא לנו משני המאפיינים הללו?!

שבת פרשת שופטים, ד' אלול ה'תש"נ שיחת הגאולה 461:

הרבי מליובאוויטש מסביר שביו"ט יש הארה אלוקית מיוחדת מיום רגיל, ולכן גם אסורים בעשיית מלאכה כמו בשבת (שגם בשבת יש הארה מיוחדת), ובגלל שיש הארה מיוחדת, היהודי מודרך לא להתעסק בענייני חולין. לכן, ככל שהקדושה נעלית יותר – ההפטה הנדרשת מהאדם נעלית יותר.

1. ביו"ט אסורות כל המלאכות מלבד מלאכת אוכל-נפש.
2. בשבת בה מאירה קדושה נעלית יותר, אף מלאכת אוכל-נפש נאסרה עליו.
3. ביוה"כ, שבו מאירה קדושה נעלית עוד יותר – מצווים אנו לענות עצמנו בחמשה העיניים, לפרוש לגמרי מכל ענייני גשמיות העולם.

עיקרו של המשל:

כאשר המלך הוא בהיכל מלכותו לא כולם יכולים להיכנס אליו אלא רק יחיד סיגולה והמובחרים

שבעם, מה שאין כן כאשר המלך הוא בשדה כל אחד יכול לגשת אליו ולהקביל את פניו.

והנמשל:

כאשר המלך הוא בהיכלו, האדם צריך להיות בדרגה רוחנית נעלית בכדי להיות קרוב אל המלך, הקב"ה. בשבת ויום-טוב, בכדי לזכות ולהתראות עם המלך, על היהודי להפשיט את עצמו מענייני החולין שלו, להפסיק לעסוק בעשיית מלאכה, ללמוד יותר ולהתפפל יותר; וכאן בא לידי ביטוי החידוש המיוחד של חודש אלול. בימים אלה המלך יוצא לשדה והגילוי נמשך לכל יהודי בכל מצב בו הוא נמצא. בחודש זה אומרים לכל יהודי: למרות היותך עסוק בענייני חולין, בכל זאת אתה יכול לגשת אל המלך. כל יהודי, באיזה מצב שיהיה, יכול לקבל את פני המלך. רק דבר אחד נדרש – לצאת ולקבל את פניו, לקבל עול מלכות שמים.

הרב יואל כהן במאמרו "המלך בשדה" מביא הסבר למשל הנ"ל ואומר שהעובדה שימי חודש אלול אינם ימים-טובים אינה בגלל החיסרון של ימים אלו, אלא מפני מעלתם – בימים אלו המלך - הקב"ה, מגיע אל כל יהודי, באיזה מעמד ומצב שהוא נמצא, ונותן לו כוחות לעבוד את עבודתו.

ראוי לציין כפי שמעיד הגרי" קאפח בספרו 'הליכות תימן' שיהודי תימן ראו בחודש אלול זמן מיוחד של התקרבות לקב"ה, דבר זה התבטא במאות השנים האחרונות שקמו כל חודש אלול ובעשרת ימי תשובה באשמות הבוקר לאמירת האשמות ולא הסתפקו באמירת סליחות במהלך היום, אלא התאמצו והתעוררו מוקדם ע"מ לא להרגיש תחושת החמצה לאחר יום הכיפורים.

מי ייתן וזנכה נולנו להתקרב ולהדבק בתלמידי חכמים ובכך להגיע לקרבת ה' אמיתית!

לתגובות ושאלות: Otnielman14@gmail.com

הרהורי אלול
משה אוסי

, כפולה של 136 ב-3.

כידוע שמות חדשי השנה אינם עבריים במקורם ומוצאם מבבל, והגולים, שחזרו עם שיבת ציון ובנו את הבית השני, הביאו איתם את שמות החודשים. האנציקלופדיה המקראית מציינת כי מקור השם 'אלול' הוא בשפה האכדית ופירושו: טיהור וכפרה. סברה אחרת אומרת כי ELULU פירושה באכדית: תקופת האסיף, ויש הרואים בה מלה ארמית-אללתא וקשורה למלה העברית 'עוללות'-פרי הנשאר אחרי הבציר או המסיק. ואם נקבץ את שלושת הפירושים נראה שחודש אלול ותחילת תקופת הסתו הם ימי האסיף ו'חישוב' מאזן היבול החקלאי, בד בבד עם עשיית 'חשבון' נפשי, רוחני, ועם שני 'חישובים' נכנס האדם ב'דחילו ורחימו' אל השנה החדשה, מחד גיסא הוא מטהר את נפשו ומבקש מחילה וכפרה ומאידך גיסא הוא מתפלל לגשם ברכה כדי לזכות ביבול מספק לקיץ בא. האדם מזדהה עם עולם ההווה- הוא שב אל מקור נשמתו כפי שעושה השנה' השבה אל תחילתה - אל 'תשובת השנה'.

"משנכנס אלול ועד יוה"כ, כשכותב אדם אגרת לחברו צריך לרמוז בו בתחילתו או בסופו שהוא מבקש עליו ומברכו שיזכה בימי הדין הבאים להיכתב ולהיחתם בספר חיים טובים". ואף אנו נעשה כן: **ובספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה ניזכר וניכתב אנחנו עם כל עם ישראל, אכי"ר!**

לתגובות, לשיעורים ולהרצאות

Mosheossi@gmail.com 09-8335016

חודש אלול נתייחד להיות חודש הרחמים והסליחות, כי משה רבנו עלה למרום בפעם השלישית בר"ח אלול וירד עם הלוחות השניים לאחר 40 יום. יום ירידתו חל ב-י' בתשרי, ומכיוון שביום זה מחל הקב"ה על עוון העגל, נתקדש יום זה להיות יוה"כ-יום סליחה וכפרה. וכפי שתקעו בני' במדבר סיני בשופרות ב-40 יום אלה וביקשו מחילה וסליחה על עוון העגל, אף אנו, אשכנזים כספרדים, תוקעים בשופר מר"ח אלול כדי לעורר את הלבבות. וכבר באלול נפתחים השמים והמלך 'יורד' מכסאו אל השדה כדי שאנשי ממלכתו יוכלו לשטוח בקשותיהם ישירות וללא תיווך ("קראוהו בהיותו קרוב" - ולכן הספרדים מתחילים את הסליחות כבר באלול), לקיים מה שנאמר: **'אלו"ל' - אני לדודי ודודי לי'.**

האר"י הקדוש כתב: "ואשר לא צדה והא-להים **אנה לידו ושמתי לך**", ראשי תבות: **אלו"ל**, לומר כי חודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על חטאים שעשה בכל השנה, וגם רמז שגם על השגגות (לא צדה) צריך לעשות תשובה בחודש הזה.

ומצאנו עוד שני פסוקים הרומזים ל-'**אלו"ל**':
 1. "ומל ה' א-להיך **את לבבך** ואת לבב זרעך"
 2. "**איש לרעהו ומתנות לאביניו**. וידוע ש"תשובה (צו"ם=136), תפלה (קו"ל=136) וצדקה (ממו"ן=136) מעבירין את רוע הגזרה". ויוצא שהפס': "ומל ה'" וגו' רומז לתשובה, והפס': "אני לדודי" וגו' רומז לתפלה שהיא 'רינת דודים', ו'איש לרעהו' וגו' רומז לצדקה. דורשי רשומות מצאו כי ב'**זאת** יבא אהרן אל הקדש" **זאת** עולה בגימטריא 408

צמחי תימן

עֵטְרָה - פלרגוניום חריף Pelargonium graveolens
פרופ' זוהר עמר

משובח היה כה חזק, עד שדי היה להתבשם בו אחת לשבוע ונזהרו בשימושם פן יותיר כתם על הלבוש. תיאור זיקוק הצמח הביא זכריה אקצע: "יש מין של צמח שהעלים שלו גדולים ושמנים ואמרים (קוראים) לה עטרה. סוחטים את העלים והם עוד לחים ומיד מכניסים אותם לתוך דוד עם מים ומבשלים על אש. ומעבירים צנור מהדוד לכלי אחר כמו שמרכיבים את הערק ויצא ריח חזק מאד ומוכרים ביוקר".

הצמח שימש ברפואה כנגד דלקת ברחם. בתערובת עם פיגם, אזוב תרבותי, כורכומה ומלח להורדת החום. הוא מהווה עד היום מצמחי הבושם האהודים על בני תימן אותם מגדלים בגינותיהם. ברכת הריח, היא כמו של הפיגם (שדאב) - 'עשבי בשמים', מפני שגבעולם אינו מעוצה (אף שהם רב-שנתיים).

צמח רב-שנתי ממשפחת הגרניים, ידוע גם בשמות: גרניים ריחני/לימוני. לצמח תצורה של בן-שיח או משתרע. העלים שעירים ובעלי 5 - 7 אונות רחבות ומשוננות, כדמות כף יד. התפרחת סוכך, בעלת 5 - 10 פרחים קטנים. הפרח בעל חמשה עלי כותרת ורודה ובעלת עורקים בצבע ארגמן. מוצא הצמח בדרום אפריקה ונפוץ באזורים שונים בעולם כצמח תרבות וממנו זנים אחדים. מפיקים מהעלווה הריחנית שמן ובושם בתהליך זיקוק. בתימן מגדלים כמה מיני תרבות, בעיקר באזור צנעא והשכיח שבהם כצמח נוי הוא המין P. hybridum.

השם "עֵטְרָה" פירושו בושם, ריחני ומכאן שם הצמח עֵטְרָה. מהעלווה היו מזקקים מים ריחניים בדומה למי וורדים. בושם עטרה

* מתוך האנציקלופדיה לצמחי תימן (בהכנה). ניתן לבקר באתר של המחבר "קדמוניות הטבע" ולמסירת מידע אותנטי לכתובת: amarzoh@gmail.com

ימי עיון ותרבות בחנוכה

בין התאריכים כ"ד-כ"ח בכסלו התש"פ
22-26.12.2019
במלון ליאונרדו פלאזה אילת

בתכנית:

- הרצאות מרתקות
  - ערבי תרבות עם מיטב האומנים והזמרים
- עלות: 3,800 ₪ לזוג לא כולל הסעה

לפרטים והרשמה: 09-8331325

האגודה לטיפוח חברה ותרבות

נשות תימן

על פי שירתן

בתכנית: דברי פתיחה מפי
ד"ר יגאל בן שלום נשיא האגודה

ד"ר שרונה תם - עומסי
חוקרת שירת נשות תימן
(הרצאה מלווה בהדגמות)

מופע מוסיקלי של הזמרת:

גילה בשארי

יום רביעי | י"ח באלול תשע"ט | 18.9.2019 | בשעה 20:00
הגרואסרי, רחוב האלון 53 תל מונד (החנייה ע"פ הוראות החניה)

לפרטים והרשמה: משרדי האגודה 09-8331325, יוסי בין צור 050-2837391
יפה לוי 054-3516699 אהובה 050-2399543, מירב קעטבי 050-8780060 וכן אצל הפעילים:
ציון אחרק 052-5550120, אתי דעוס נגר 053-2775008, שלמה עוזרי 050-5957572, שאול ליבי
050-7672906, משה חריר 050-8515617, שמעון לוי 050-6704448, צביה כוכבי 052-5948334, צביה
ציוני 054-4554751, שלמה מקבילי 050-5262298, נחום גריידי 050-7701196, נעמי עטיה
052-5301993, ציפורה חביב 053-3772263

כניסה חינם

הוראות חניה: החניה לגרואסרי הינה דרך מעלה האלון, באלון 18 יש לפנות שמאלה, ניתן לחנות משני צידי הכיכר, נא לחנות בסימטה בלבד

"כי ירחיב ה' אלוהיך את גבולך"

ועד מקומי ירחיב בשיתוף האגודה לטיפוח חברה ותרבות שמחים ונרגשים להזמינכם לחגוג עימנו

ראש מועצת דרום השרון
גב' אושרת גני גונן

נשיא האגודה לטיפוח חברה ותרבות
ד"ר יגאל בן שלום

כבוד הרב מר דוד עוזני

בתכנית:

מתחם פעילויות לילדים
אוהל תערוכה במסורת תימן
טקס מעברים
הופעה אותנטית של הזמרת
אביגיל מלאכי

אמן אורח
סגיב כהן

הפקת אירוע ועיצוב תפאורה: קובי כרמל

הכניסה חופשית | דוכני מזון ועתייה בתשלום

התכנסות: 18:00
תחילת מופע 20:00

אי"ה יום חמישי יב' באלול
במגרש הכדורגל ירחיב

12.9.19

בואו לחגוג איתנו, מצפים לראותכם ועד מקומי ירחיב, ועד אגודה ומתנדבות ארגון הארוע

האזינו השמים... - האם לכוכבים יש ידיעה?

הרב ד"ר חננאל סרי

הראה שכנראה הרמב"ם חזר בו מגישתו זו. טענה זו מחדשת כל כך, שהוא הרגיש צורך להצדיקה במלים אלו: "אמנם ידעתי שיאמרו כי הרצון לתאם דעת רבנו למציאות העכשוית הוא שהביאני לדעה זו ולמסקנות הללו ובאמת שאין הדבר כן, אלא העיון בדברי רבנו לאמיתתם הוא שהנחני למסקנא זו בדעתו".

הרב קאפח הצביע בהערתו על שני הגורמים שהביאו את תלמידי אריסטו להחזיק בתפישה זו שלפיה לגרמי השמים יש נפש (על פי ביטוי ובגב). האחת, הצורך להסביר את תנועתם הסיבובית הקבועה של הכוכבים, שהוסברה ברצונה של נפש הגלגל להשכיל את הדרגה שנמצאת מעליה והיא באה לידי ביטוי בתנועה הסיבובית שלה. והשניה כדי להסביר כיצד מן האל המופשט נבראו כל הדברים הגשמיים, עובדה שהוסברה בעזרת מערכת שכלים שהופכים בהדרגה להיות פחות ופחות מופשטים (שוני שגורם גם להבדלים בתנועותיהם השונות)

עד לעולמנו הגשמי בסופו של דבר. אולם טען הרב קאפח, מאחר שהרמב"ם דחה את הגישה האריסטוטלית שסברה שהעולם נברא מהאל מבלי שהחליט על כך בחפצו, ופשוט נבעה ממציאותו כנביעה טבעית. ולדעת הרמב"ם העולם נברא דווקא כתוצאה מרצון האל. מעתה לא קיימות שתי הסיבות הללו ואין צורך לסבור שלגלגלים ישנם נפשות כלשהן. תנועת הכוכבים, שניוניהם זה מזה והופעתם ככרואים גשמיים נובעים מכך שהקב"ה רצה שיהיו כך, וממילא הכל ברור ומתוקן. נמצא שהרמב"ם חזר בו משיטתו הראשונה ובסופו של דבר קיבל את דרך פרשנותו של רס"ג לפסוקים אלו, דרך שגם עבורנו עם התפיסות המדעיות בנות-ימינו נראית קלה יותר להבנה.

במספר מקומות במקרא אנו מוצאים פנייה לגרמי השמים, ונחלקו חכמינו האם יש להבין את כל המקומות האלו כביטויים מליציים בלבד (כפי שמשמש בימינו המושג "רעידת אדמה" גם עבור זעזוע שעובר על מערכת חברתית, שלטונית או אחרת, על משמעות זו ראה בהרחבה במ"נ בכט) או שיש בנוסף לביטויים המליציים גם פסוקים שבהם הכוונה למשמעות הפשוטה של המלים.

כך לדוגמה, רס"ג פירש את המזמורים בתהלים האומרים כי "השמים מספרים כבוד אל..." (תהלים יט, טז) וכן את ההזמנה "הללוהו כל כוכבי אור..." (שם קמ"ד, ט) כמכוונים לבני אדם, שמהללים את הקב"ה בהתבוננם בשמים ובכוכבים, ומתוכם הם לומדים להכיר את מציאותו וגדלותו של יוצרם (וראה גם אמ"ד ב' עמ' ק). לפי דרכו של רס"ג הפירוש למלים אלו תואם ומקביל לפנייה שנעשית בהמשך אל הארץ שהינה יצירה דוממת ובוודאי איננה יכולה לבטא מעצמה דבר. פרשנות זו תואמת מקומות רבים בתורה שבהם הפסוק מדבר על הארץ וכוונתו לאנשי הארץ, כפי שתרגם אונקלוס (בראשית מא, טז): וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף - וכל **דירי ארעא** עלו למצרים, וכך רס"ג (דברים כב, א) - ובערת הרע - ובערת **אנשי** הרע, וכך בעוד מקומות רבים.

והנה הרמב"ם במורה הנבוכים שלל את דרך פרשנות הזו (בה) וכך גם נראים דבריו בהל יסודי התורה (ט). הרמב"ם ראה בגרמי השמים בראים שיש להם חיות ושכל, והם אכן מהללים ומשבחים ליוצרם. השקפה זו נשמעת לנו מוזרה אך בימי הביניים היא היתה מוכרת ומקובלת לפי תאור היקום שהציע פתולמאוס, והכל השתמשו בה. והנה בפירושו של מו"ר הרב קאפח זצ"ל (ספר המדע, עמ' קז הערה כא) הוא

ימי עיון ותרבות בירוחם יהודי ד"ר

יום חמישי בערב 3.10.19
 << הרצאות מרתקות
 << סרטים דוקומנטרים
 << סדנאות חווייתיות
 << פרשת ילדי תימן
 << שירה ופיוט

ליל שבת ושבת 4-5.10.19
 תפילות, עונג שבת (גיעלה)
 דברי תורה ופיוטים לפי מסורת תימן
"לימוד תימני"
 סיוור באזור המדברי הנפלא

חמישי - שבת פרשת "וילך"
ד"ר תשרי תש"פ 3-5.10.19
במלון "אירוס המדבר" ירוחם

חמישי חצי פנסיון
 שבת פנסיון מלא
 1,600 ₪ לזוג לא כולל הסעה
 מוגבל ל-40 חדרים בלבד

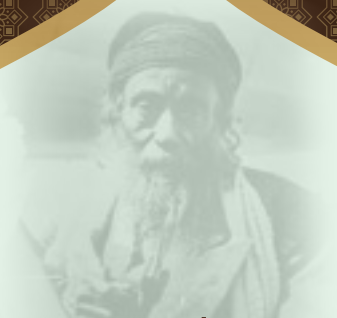
לפרטים והרשמה: יפה לוי 09-8331325, 054-3516699 אהובה 050-2399543, מירב קעטבי 050-8780060
 וכן אצל הפעילים: ציון אחרק 052-5550120, אתי דעוס נגר 053-2775008, שלמה עוזרי 050-5957572, שאול ליבי 050-7672906
 משה חריר 050-8515617, שמעון לוי 050-6704448, צביה כוכבי 052-5948334, צביה ציוני 054-4554751, שלמה מקבילי 050-5262298
 נחום גריידי 050-7701196, נעמי עטיה 052-5301993, ציפורה חביבי 053-3772263

היסטוריית יהודי תימן

המהרי"ץ - ר' יחיא צאלח דוד חוברי

מאחר ולתרומתו של המהרי"ץ לקהילת יהודי תימן ישנה משמעות היסטורית חשובה לכן החלטתי להקדיש פרק מיוחד הראוי לו. המהרי"ץ היה צורף מומחה וסופר סת"ם שנודע בכתב ידו הנאה ועל זה התבססה פרנסתו. מתוך עיון בספריו ובחיבוריו אנו למדים על עומק ידיעותיו וגאונותו בתורה. הוא היה בקיא בתנ"ך, בתלמוד, במדרשים, בפוסקים ראשונים ואחרונים, בספרות הקבלה ובכתביהם של חכמי ספרד ואשכנז. נודע בצניעותו וענוותנותו והדברים באים לידי ביטוי בכתביו. למשל בהקדמתו לסידור "עץ חיים" הוא כותב: "הנה לא נעלם מעיני עיני הדיוט, מיעוט ערכי על כי בער אנוכי מאיש ולא בינת אדם לי להבין לעצמי הצורך בפירוש התפילות אשר יסדו הראשונים אנשי כנסת הגדולה... ופעמים כדי לישב את הגרסה הוכרחתי לישב הדברים על פי הקדמות המקובלים עליהם השלום, מדוחק ומלחץ אשר קרה לי... שלא יכולתי לפרשם לפי הפשט... גם לפעמים שיהיה דרך הסוד לתוספת וסייג לשמור משמרת נוסחת הראשונים ז"ל". ובמקום אחר הוא מצטנע כמתנצל וכותב: "אמר הצעיר, ראיתי לפרש לך הנה, נוסחת ברכה מעין שבע על פי הקבלה כפי שלימדונו רז"ל מספריהם הנעימים. ואף שאיני מאנשיה ולא בינת אדם לי". מכל הציטוטים הנ"ל לא די בכך שאנו למדים על צניעותו הרבה אלא גם על רגישותו כאשר הוא נוגע בעניין טעון

שעשוי לקומם את השמרנים לנוסח הקדום והמקורי כהויתו. יש מן החוקרים שנשענו על הציטוט האחרון כדי להוכיח שהמהרי"ץ לא היה מקובל אלא נדחק משום דרכי שלום לרצות את כל המחנות על רקע המחלוקת כנגד החדרת הסידור הספרדי לתימן. מנגד יש מחסידיו הרבים הטוענים שאכן הוא היה מקובל אמיתי וכל התבטאותו הייתה כדי להמעיט בערך עצמו מתוך ענווה לשמה. על כך שהוא היה מקובל בכל הקהילות היהודיות ברחבי תימן, מעידים מאות רבות של שאלות הלכתיות שהופנו אליו מכל רחבי תימן ושאת תשובותיהן שלח לכל דורש ולבסוף ריכז את כולן בספרו "פעולת צדיק". יש אף שפנו אליו בשאלות מהקהילה היהודית בהודו עמה עמד בקשרים הדוקים. המהרי"ץ התנצח בשאלות הלכתיות מורכבות עם חכמי מצרים ולא אחת עמד על דעתו בתקיפות תוך ביסוס דעתו על מקורות קדומים. בתחילת דרכו הרבנית נטה להחמיר מאוד בכל תחום ובענייני שחיטה בפרט שיהודי תימן נהגו בהם על פי דעת המקלים מפני שחסו על ממונם של ישראל. אולם לאחר שנתמנה לשוחט נמתנה דעתו וביטל דעתו מפני דעת הרוב. למעשה ניתן לומר שבעניינים לא מעטים נקט בשיטה זו אף על פי שלא נתיישרה עם דעתו האישית, משום דרכי שלום, והלך אחר דעת הרוב, אך כל זאת בתנאי שיש מוצא הלכתי אמיתי לכך. אולם כשנגע העניין בעניינים מהותיים ובעיקרי

קול קורא לכנס הבינלאומי השביעי לחקר יהדות תימן

אנו שמחים להודיעכם כי בימים
שני-רביעי, כ"ט בשבט-א' באדר תש"פ
24-26 בפברואר 2020

ייערך הכנס הבינלאומי השביעי לחקר יהדות תימן
מיסודה של האגודה לטיפוח חברה ותרבות,
בשיתוף מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

הכנס יתקיים במכון בן-צבי בירושלים

חוקרים מכל התחומים מוזמנים להגיש את הצעותיהם
להרצאות ולמושבים בנושאים הבאים:
בין יהודים למוסלמים בתימן, היסטוריה, ספרות, תרבות, פילוסופיה,
קבלה והגות יהודית בתימן, יוצרים בני תימן בספרות החדשה,
עלייה והתיישבות, פעילות ציבורית של יוצאי תימן בישראל ועוד.

בכוונתנו להוציא לאור הרצאות המעובדות כמאמרים
בקובץ מיוחד לאחר הכנס, לאחר שיפוט כמקובל.

הצעות להרצאות ולמושבים, בצירוף תקציר שלא יעלה על 200 מילים
לכל הרצאה, יש לשלוח עד ליום ראשון, א' באלול תשע"ט, 1.9.2019
לד"ר אריאל מלאכי, בכתובת:
ariel@amlaw.co.il

בכבוד רב,
הוועדה האקדמית של הכנס

פרופ' יוסף יובל טובי פרופ' עפרה תירוש-בקר ד"ר אריאל מלאכי ד"ר חנן חריף

גזר המלך המוסלמי שונא היהודים אלמהדי
עבאס להחריב את כל בתי הכנסת ברחבי
העיר צנעא ובכללם בית כנסת זה. על רקע
אירוע היסטורי חיבר המהרי"ץ שלוש קינות
המתארות גזרה זו ובאחת מהן נשא תפילה
ותקווה שיבנו מחדש. אכן, לאחר 30 שנה
שוחד אותו מלך ונתרצה להתיר ליהודים
לבנות מחדש את בתי הכנסת. מהרי"ץ פדה
מחדש את הקרקע עליה היה בנוי בעבר
ביהכנ"ס המשפחתי ומכספו הפרטי בנה
אותו לכל דורש. בית כנסת זה נשאר נחלת
המשפחה עד חיסול גולת יהודי תימן והיה
מהמרכזיים והמפורסמים בבתי הכנסת
שבטעיר צנעא "כניס בית צאלח". בצוואתו
שנשתמרה כתב לבניו בעניין זה: "בני צריך
שתדעו כי ישובה (של ביהכנ"ס) תלוי בנמיכות
רוחכם לפני קהל ה', תעשו עצמיכם
כאסקופה הנדרכת ותחשבו הקהל לאדונים
לכם ואתם לעבדים להם...ובזה יהיה שלום
רב פרוש על הכל". מהרי"ץ נפטר בגיל 90
בשנת 1805. זכותו תגן בעדינו.

תורת ישראל לא הסס ועמד על דעתו -
דעת תורה בכל התקיפות. בכל נשוא עניין
שהובא לפסיקתו ושלדעתו היה עשוי לגרום
למחלוקת בקרב הקהילה היה אומר: "ואם
לא יהיה העניין מתוקן אלא במחלוקת, הנני
מבטל דעתי מפני דעתם ובסוד המחלוקת
לא תבוא נפשי". תחום נוסף בו הוא נתן
דעתו עליו, ושבדיעבד הסתבר שהייתה לו
תרומה עצומה לחקר ההיסטוריה של יהדות
תימן, היה המאבק כנגד כורכי הספרים
שהשתמשו בספרים ישנים ועתיקים כחומר
גלם לכריכת ספרים חדשים. כנגד מעשה זה
יצא בתוקף רב והוכיח הלכתית שיש איסור
חמור בכך משום חילול כתבי קודש. על כך
כתב פרופ' רצהבי: "זעקתו של מהרי"ץ הנה
זעקת אדם החרד לערכי תרבות היורדים
לטמיון ובאמת מי יודע כמה שרידים
חשובים מספרות יהודי תימן הלכו לאיבוד
בגלל רשלנותם של הכורכים". למשפחתו
של המהרי"ץ היה ביכנ"ס פרטי שהוקם
ע"י זקנו לאחר גלות מוזע, ובהיותו כבן 42

חכמי תימן

רבי שלום עראקי

נולד בשנת 1685 ונפטר ב-1780. היה נשיא קהילת יהודי תימן והמונה על המטבעה (הטבעת הכסף) של תימן. פעל רבות בזכות קשריו עם השלטונות, עושרו ואהבתו לעמו לבניית מוסדות ציבור ליהודי צנעא ותמך בקהילות נוספות ואף תרם למען הישוב היהודי בא"י. בשנת 1740 פעל נמרצות להחדרת סידור התפילה הספרדי(שאמי) והטמעת השולחן ערוך לרבי יוסף קארו בקרב יהודי תימן. פעילות זו עוררה מחלוקת רבה. הוא הודח מתפקידו בשנת 1761 בעקבות הסתה וקנאה מוסלמית על רקע חילופי שלטון שם ונאסר. קנס כבד שהוטל עליו מוטט אותו כלכלית. בגיליון הבא ארחיב עליו את הדיבור.

אוצר הפתגמים

מדכני יצהרי

- **קד אלפאגא, ולא הד'א אלעמר:** תרגום: הנישואין עדיפים על חיים שכאלה.
- **פירוש:** אומר אדם שכל חייו בנדודים ואין מי שיכין לו את ארוחותיו.

- **צמנא צמנא / ובלבאנה פטרנא:** תרגום: צמנו ועוד צמנו / ובלבונה סעדנו.
- **פירוש:** אמור על נערה שנשארה רווקה זמן רב ולבסוף נישאה לזקן.

- **עין פי אלמקברה / ועין תדור מרה:** תרגום: עין לכיוון בית קברות, ועין משוטטת אחר אשה חדשה.
- **פירוש:** רמוז על אדם שבימי אבלו נוהג בדו פרצופיות. מצד אחד, נושא עינו בנכנסות לבית כדי לשאת אחת מהן לאשה.

פנינים מהמוזיאון

ד"ר נרמלה אבדור

כתאב, חרז, בית קמיע

תיאור הפריט:

בית קמיע, כסף והדפסה. צנעא, תימן הכפרית. ראשית המאה ה-20. צילום: מרים גבעון.
 אם ובנה. האם עונדת חרוזי קחאט, הבן חובש קרקוש לראיט ועונד בית קמיע גלילי מכסף (כתאב, חרז), וחישוק ברזל (טוק) עם לוח שעליו נוסחה מאגית: "שדי שמע ישראל ה' אלוהים אחד". עדן 1949. צילום: אל טיילור, ארכיון הג'וינט.
 שלושה קמיעות (חרז, כתאב, לוח), מתוך עבודתו של שמעון גרידי "עדי יהודי תימן" (כתב יד 1253V, הספרייה הלאומית)..

חדש חדש חדש!

ממשיכים במסורת, טלית שמלה שחורה כמנהג יהודי תימן למכירה. המלאי מוגבל.

לפרטים: עותניאל מנצור 052-4700429

מורשת יהודי תימן

מנחת שבת עד מוצ"ש

דוד חוברי

הנפש ובמיוחד לשיר "יה ממעון קדשך תשגיח ותראה, עם דל אשר גלה חלוש ונכאה". בכך נפרד היהודי התימני בנימת געגוע מהשבת. לאחר גמר הסעודה מברכים ברכת המזון וממשיכים לקרא בקשות ו/או פרקי תהילים עד רדת החשכה. תפילת ערבית נהגו להתפלל יחידיים בבית, אף בית כנסת בצנעא לא נפתח במוצ"ש. לדעתו של הרב יוסף קאפח יתכן שמקורו של מנהג זה נבע מכך ששתו י"ש (עארק) בסעודה שלישית ולעיתים יש שהפריזו בשתייה ואז אם יתפללו במניין קיים חשש שמא החזן יהיה שתוי ולא יוציא את המתפללים ידי חובה. אחרי ערבית עושים "הבדלה" כל אחד והנוסח המקובל עליו. לאחר ההבדלה מתיישבים בניחותא לעישון נרגילה. תלמידי חכמים ויחידי סגולה כמו בבית מדרשו של המהר"ק נתכנסו במוצ"ש ללימוד ב"מורה נבוכים" ואו אסטרונומיה.

לאחר מנוחת השבת משעה שתיים בערך יוצאים אבות ובנים לבית הכנסת. יש הקוראים פרקי זוהר, רש"י של פרשת השבוע, מדרש עין יעקב והלכה ויש הלומדים תלמוד, הרמב"ם וכיוצ"ב. יש לציין שלכל קטגוריית לימוד נתלוותה נעימה ולחן המותאמים לה. מתפללים מנחה, מטיילים מעט בתוך הרובע היהודי וחוזרים הביתה לסעודה שלישית כשישים דקות לפני צאת השבת. בכל השעות הנ"ל שהגברים שהו בבית הכנסת ללימוד ותפילה בזמן זה הנשים יוצאות במיטב מחלצותיהן ותכשיטיהן לביקורים משפחתיים ו/או חברתיים ולעיתים אף לביקורי חולים, לשמחת כלה או יולדת. ביקור זה נקרא "דוידאר" - ביקור נימוסין. הנשים מתואמות לשוב הביתה לאותה שעה בה הגברים חוזרים מבית הכנסת. הם נפגשים יחד לסעודה שלישית שנמשכת עד צאת השבת תוך אכילת ג'עלה ובלווי שירי שבת ייחודיים משירי ר' שלום שבזי במנגינה של תפילה והשתפכות

חדש

הופיע גליון 35 של כתב העת תהודה בעריכת אדם בן-נון

בגליון מאמרים מרתקים בנושא מורשת יהודי תימן ותרבותם ממיטב החוקרים והכותבים.

ניתן להזמין באתר האגודה ובטלפון 09-8331325 עלות 40 ש"ח בלבד והמשלוח חינם!

על התשובה ועל תקנת השבים

עו"ד ר"ח אריאל מלאכי

"אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר 'דרשו ה' בהימצאו, קראוהו בהיותו קרוב'". כך מדגיש לנו רבנו הרמב"ם בהלכות תשובה (ב.ה).

חז"ל מייחסים ערך רב ביותר לתשובה. הערך הגדול של החזרה בתשובה, איננו עניין ליחיד בלבד. חכמינו ז"ל ראו גם את חובתם וחובת הציבור לסייע לבעלי תשובה, ואף הביאו את הדבר לידי ביטוי מעשי במשפט העברי במסגרת "תקנת השבים".

כך נאמר במשנה בגיטין (ה.ה): "העיד ר' יוחנן בו גדגדה... על המריש הגזול שבנאו בבירה שיתן את דמיו". ומבאר הרמב"ם על אתר בפירושו המשנה: "מריש – קורה, ועל פי דין זה תדון בכל דבר גזלה אם עשה בה הגזלן מעשה שאי אפשר להסירו אלא בהפסד מרובה שמשלם דמי אותו הדבר אשר גזל בלבד. ולא עשו דבר זה אלא מפני תקנת שבים, כדי שלא תקשה דרך תשובה על העבריינים".

וכך מסכם את ההלכה ברמב"ם בהלכות גזילה ואבידה (ז.א): "כל הגזול, חייב להחזיר הגזילה עצמה, שנאמר: 'והשיב את הגזילה אשר גזל' (ויקרא ה. כג). ואם אבדה או נשתנית, משלם דמיה... אפילו גזל קורה, ובנה אותה בבירה, הואיל ולא נשתנית, דין תורה הוא שיהרוס את כל הבניין ויחזיר קורה לבעליה, אבל תיקנו חכמים מפני תקנת השבים, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבניין, וכן כל כיוצא בזה".

אם כן, מדין תורה שהגזלן חייב להחזיר הגזילה

עצמה. אלא, שחכמינו ז"ל ביקשו להקל על הגזלן לשוב בתשובה. לפיכך, למרות שמדין תורה על הגזלן להשיב את הגזלה עצמה, בנסיבות בהן חששו חכמינו ז"ל שהשבת הגזלה עצמה תקשה על הגזלן לשוב בתשובה בשל גרימת הפסד מרובה - לא חששו חז"ל להתקין תקנה, בניגוד לדין תורה, שיוכל הגזלן להחזיר ממון תמורת הגזלה, ולא את הגזלה עצמה. זהו עיקרה של תקנת השבים.

צא ולמד, עד כמה חשובה וחיביבה התשובה לפני המקום ברוך הוא, עד כדי כך שחכמים הסיגו דין תורה מפני התשובה, כדי לעודד את השבים ואת התשובה. ואכן, אומר הירושלמי (פאה.ה.א): "אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה". וכפי שנאמר בשם רב האי גאון בתשובה: "שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכיעור, וכי שמו אל לבם שלא ישובו עוד לכמהוהו, הוא מוחל להם. ובני אדם, אף על פי שאינן יודעין הנסתרות, ואין להם אלא הנגלות, כשעבר זמן הרבה, ואין נראה עליו לא בגלוי ולא בסתר דבר שלא כהוגן, והלב מאמין בו כי חזר - מקבלין אותו" (כל.ב).

ומסכם הרמב"ם: "כמה מעולה היא מעלת התשובה. אמש היה זה מובדל מאלקי ישראל, שנאמר: 'עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוהיכם', והיום הוא מודבק בשכינה, שנאמר: 'ואתם הדבקים בד' אלוהיכם'. צועק ונענה מיד, שנאמר 'והיה טרם יקראו ואני אענה'. ועושה מצוות ומקבלים אותן בנחת ובשמחה, שנאמר: 'כי כבר רצה האלקים את מעשיך'. ולא עוד אלא שמתאווים להם, שנאמר: 'וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות' (רמב"ם, הלכות

תשובה ז.ז).

אהובה בן שלום

מ - 2 חוויות מרכזיות בעיקר עם הבן הבכור:

1. **אובדן המשמעות שהיתה לי עד היום** - הילד שלי שאמר לי כל העת: אמא אני אוהב אותך זורק לעברי: אל תדברי, אל תשאלי שאלות.
2. **אובדן השליטה** - עד עכשיו יכול ההורה להעניש, לאיים, להכניס את הילד בכוח לאמבטיה ולהגיד לו: אם לא תעשה כך וכך... אז... והנה זה נגמר. בגיל ההתבגרות הכל משתנה. מקום זה מביא את ההורים לעשות דברים מתוך לחץ ומתוך חוסר אונים ואף מתוך פחד.

מתוך 2 המשימות המנוגדות שבהן הנער המתבגר צריך את הנפרדות מחד וההורה חווה אבדן שליטה מאידך, עלול להתפתח משבר כאשר ההורים מתנגדים יותר והנער מתנגד יותר. המשבר עלול להתעצם כאשר ההורים גם מתביישים במתבגרים שלהם.

כשמדברים על פתרונות חשוב מאוד להבין קודם כל שהמרד של המתבגר הוא שלב חשוב והכרחי יש הרבה מאוד אפשרויות אולם חשוב לדעת שהפעלת כח זו לא הדרך האולטימטיבית.

ראשית, חשוב שהורה יביע את דעתו והילד יבחר מה לעשות. שנית, ההורים יכולים לאפשר את המרד תוך בקרה אם הם מבינים שהדברים הללו עוברים. קל מאוד לקלקל מערכות יחסים. קשה מאוד להתמודד עם התוצאות.

קבלה של המתבגר ועבודה של ההורים על עצמם לא להתבייש בו - עוזרת למתבגר לעבור את השלב ולקחת אחריות על חייו. אחת התוצאות שעלולות לקרות אם המתבגר מוותר על גיל ההתבגרות זה שהוא יחווה את ההיפרדות בשלב יותר מאוחר.

מגישה: אהובה בן שלום, מאמנת אישית ומנחת קבוצות על פי שיטת אדלר. להזמנת הרצאות: ahuwabns@gmail.com 050-2399543

בפינה זו אנו מדברים על מעגל חיי המשפחה כאשר השיח הוא לא רק על הצלחות אלא גם על הקשיים בכל שלב ושלב בחיי המשפחה החל מהקמת משפחה, הולדת הבן הראשון, גידול הילדים, התרוקנות הקן והזקנה. מאחר והשיח הוא כאמור גם על קשיים, העליתי במאמרים הקודמים נושאים הקשורים בהבנה מהו משבר ומהו מעבר. בגליון הקודם דיברנו על התחנה השלישית - משפחה צעירה תחנה שבה המשפחה מתרחבת מעבר לילד אחד. בגליון זה נדבר על **גיל ההתבגרות וההתמודדות של המשפחה**.

אנחנו מודעים למשבר שהנער או הנערה עוברים בגיל ההתבגרות השאלה הנשאלת היא: מתי ניתן למשבר לגיטימציה? ומה מאפשר מרד בגיל ההתבגרות?

יש שתי משימות גיל ההתבגרות:

1. **גיבוש זהות עצמית:** מי אני, מה אני אוהב, מה אני רוצה.
2. **מעבר מתלות לעצמאות:** יציאה מהכנפיים של ההורים ומהחסות שלהם לעצמאות. מצד אחד אני לא ילד אבל גם אני עדין לא מבוגר. אני רוצה עצמאות אבל אני עדין לא מוכן לקבל עלי אחריות.

העימותים של ההורים עם המתבגר או העימותים של המתבגר עם ההורים הם קריטיים להתפתחות התקינה כדי דרכם לומד המתבגר לנהל דיאלוג. הוא לומד ומתאמן כיצד להתמודד עם קונפליקטים. כשהילד היה בגיל 3-4 הוא היה מתפאר בגן: "אבא שלי הוא הכי...". והנה כאשר הילד מתבגר, ונדרש לפתח זהות עצמית מגיע הרגע שבו הוא יגיד: אבא שלי הוא הכי לא... הכי לא מבין, הכי לא יודע, הכי לא יכול". סוג החשיבה הזה מגיע מכיון שהמתבגר חייב לפתח חשיבה שונה מהוריו על מנת לאפשר לו את הנפרדות. רק מנקודה זו יכול המתבגר לענות על השאלה: מי אני באמת.

הפחד של ההורים ממרד גיל ההתבגרות נובע

מוזיאון מורשת יהודי תימן

חוויה ערכית ייחודית לכל גיל

פעילות מיוחדת ילדי בתי הספר והציבור הרחב

במוזיאון תוכלו להנות מחוויה חינוכית הבאה לחשוף בפני התלמידים באופן יצירתי וייחודי את התרבות וההיסטוריה של יהודי תימן. בני הדור הצעיר יחשפו למסורת יהודי תימן המשמרת תרבות יהודית עתיקה האוצרת בתוכה ערכים גנויים ועתיקים. הפעילות תעניק להם היכרות והבנה של עולם תרבותי שהוא חלק חשוב ובלתי נפרד מהתרבות הישראלית המתחדשת.

הפעילות במוזיאון כוללת:

- סיור במוזיאון מלווה בהסברים שבו יצפו התלמידים בכתבי יד תורניים, חדר המורי, חדר הסעודה התימני, החתונה התימנית, חדר היולדת, המטבח התימני ועוד.
- סרטים המציגים את תרבות יהודי תימן מהיבטים שונים.
- סדנאות חווייתיות שירה תימנית מהדיוואן (ספר השירים), שירה תימנית המתארת את חיי האישה, ריקמה תימנית, קליעת כלים תימנים, סיפורים הנשזרים על תקופת החיים בתימן, מסע העלייה וההתאקלמות בארץ, ריקוד תימני, ריקוד תימני מודרני, המטבח התימני ועוד.
- חדר עיון וספרייה
- מערכי שיעורים
- אתר אינטרנט המפגיש ידע רב ותוכנות לימוד.

"פועלות אדריימה אל לגיית מוולת מוזהרת ומלופה. פווצק אלון כזם ירופי בוני אל מלמית אל מוולת ירופית וזרת נכון הכרפה פילאולת אכיל אל מוק חלופ הכרופה פקופה פתימנות תבוללו!"
בני איון

"פיו ברוזים אל אוסק אלוני צה, פמוצק מונוציאון מוגדה בו זכית אבקה. נרפתי והתפועלת מפרהצודק פתמנות ומאוסק צפתי אל מונוציאון ירפי זוק גיבולת ומאוית אל ירפתי תמון."
צוץ צדיק צופ

"פירצאק מאלות אל תיבות ירפתי תמון. בות ירפ פמאדח זום אל פמונוציאון פתימנים אפולק פנות פתיבות פתימנות בלא."
קפית מונוציאון מולק מדיק צוץ ואיקיק

להזמנת חגיגו: טל. 09-8331325 גייד. 052-802076 איריס, כיכר העצמאות 11 נתניה

פעילות האגודה

- ימי עיון ותרבות
- הרצאת ספרים
- מלגות לסטודנטים

- הרצאת כתב העת המדיני - חזיסא
- הרצאת כתב העת - תהודה
- המרכז לחקר יהדות תימן ותרבותה
- ע"ש עובדיה בן-שלום במסגרת מרכז
- חוגי שירה וסעודת המוקרא

- מוזיאון יהדות תימן בנתניה
- המכון לכתבי יד ע"ש זודא נרדי
- ספריות עיון ומחקר
- ארכיון המוסיקה והחבלל במחול איתמר פנחס
- פעולות בקרב העולים החדשים מתימן

